

„a főretort” helyőrség

2020. október 24. IV. évfolyam 43. szám

4 Döme Barbara
novellája

5 Az 1848-as zalatnai
mészárlás áldozataira
emlékezünk

8 Fecske Csaba
gyerekversei

csak állok,
s hirtelen
megértem
a kikötők
magányát

Miklós Lajos járműgyártó mester budapesti üzemének irodája (1940)

Forrás: Fortepan/Miklós Lajos

könyv

Emberek a fegyverek mögött

Szilágyi Diána

Él a keleti parton egy amerikai srác, aki kicsi gyermekkorá óta rajong a háborús történetekért. Két nagyapja is harcolt a második világháborúban, egyikük egy B-17-es bombázón, a másik pedig tengerészgyalogosként szolgált, unokáiknak pedig újból és újból elmesélték tapasztalataikat és történeteiket. A fiú nem is habozott továbbadni ezt a tudást; testvérével és barátaival már 15 évesen katonai újságot szerkesztett, cikkeket írt, légi bemutatókra járt és mindent elolvasott a második világháborúról, ami a keze ügyébe akadt. Az azóta eltelt 25 évben sem télenkedett, tavaly jelent meg negyedik könyve, amely már magyarul is olvasható. Az író Adam Makosnak hívják; ismerkedjenek meg vele és méltán világhírű munkáival!

Makos igazi megszállott. Mindent tud a fegyverekről, a hadászati technikákról, főszereplői is mindig katonák, de főleg az emberi tapasztalatok érdeklik. Művei azért izgalmasak, mert valóban megtörtént eseményeket mutatnak be, ezért egyaránt érdekesek a hadtörténetben jártas, a különböző harcászati nemek technikai részét értőknek, de a kordokumentumokra nyitott, emberi történetekre éhes olvasóknak is. Írásait több éves, országokon átívelő levéltári kutatómunka, forráselemzés teszi teljessé, alapítványa segítségével pedig mindig meglátogatja az eredeti helyszíneket is. A túlélők levelezése, családtagok, szemtanúk visszaemlékezései alapján születnek meg a könyvek, amelyeket

több tucat korabeli fotó, térképvizualizáció tesz teljessé. Nagyon színvonalas, tudományos alaposággal lejegyzett, mégis gördülékeny, olvasmányos stílusban megírt művek ezek, mint egy-egy csatajelenetekkel tarkított kalandregény, ugyanakkor rendkívül sok plusz adalékot tartalmaznak a korszakról az egyes szereplők privát életeményein keresztül. Makos munkája folyamatos versenyfutás az idővel, hiszen nagyon idős, ma élő háborús veteránok elbeszélései alapján konstruálja meg írásait.

Egy veterántalálkozón akadt egy a koreai háború idején, 1950 decemberében történt esetre is, amelyből hét év interjúzás, anyaggyűjtés és kutatás után 2017-ben született könyv, és a

Black Lives Matter mozgalom tüntetéseitől hangos USA-ban óriási rajongótáborra szerzett az írónak.

A végtelen ég hősei egy különös barátságról szól, amely a szegénységből kitörni vágyó fekete fiú és egy jómódú, a Haditengerészeti Akadémia mélykék köves gyűrűjét büszkén viselő, a fehér elit körébe tartozó vadászpilóta között szövődött. Az akadémiáról, ahol Thomas Hudner is végzett, száz év óta kerül ki a haditengerészet krémje, egytől egyig fehér férfiak. Jesse Brown pedig a haditengerészet legelső afroamerikai pilótája volt, aki együtt szolgált Tom Hudnerrel a 32-es repülőszázadban, a legkiválóbbak között, egy olyan korszakban, amikor a pincér legálisan megtagadhatta tőle, hogy felvegye a rendelését, és szobát sem kaphatott egyetlen jobb hotelben sem. Anyahajójukon, a USS Leyte fedélzetén voltak ugyan feketék; a teljes takarító- és konyhai személyzet, no meg Jesse Brown...

Makos részletekbe menően és érzékletesen festi le a két férfi eltérő karakterét, életútját, amely egy földközi-tengeri hadgyakorlat során vesz döntő fordulatot, amikor megkapják a hírt, hogy a kommunista Észak-Korea megtámadta a demokratikus Dél.

vezérvess

Tóth Erzsébet

Féknyúz

A féknyúz kisfiam az,

amikor a szokásosnál is nagyobb hazudnak neked.

Hogy mi a hazugság, nehéz megállapítani,

de ha élve megnyúznak, vagy nem fog a fék csúcsforgalomban,

tudni fogod, mi nem az.

Tényekről csak magad tájékozódhatsz,

hiába ismered J.L. Borges lexikonját az eleve lehetetlen dolgokról.

Ő már régen élt, nem ismerte a véleményvezéreket.

A tényeket most a vélemények helyettesítik.

Én nem ismerek egy véleményvezért sem,

így nekem kell a véleményemet kialakítanom.

Kellene.

De nem vagyok olyan helyzetben, hogy véleményem legyen.

A szüleimnek sem volt, így nem adhatták át nekem.

A szomszédnak sem volt.

Vagy nem osztotta meg velem.

Az iskolában volt egy pár véleményvezér,

aztán hosszú évtizedekre eltűntek,

nem is hiányoztak nagyon.

Vélemény nélkül jól lehet boldogulni,

jobban, mint véleménnyel.

A vélemény bajjal jár, olyan, mint a spanyolnátha,

milliók halhatnak bele.

Ez a véleményem.

De én csak egy birka vagyok,

legelek a mérgezett fűből,

iszom a poshadt patakból, plázákba be nem teszem a lábam,

nehogy megfertőződjek valami véleménnyel.

szerkesztőségi terepasztal

TEREP ÉS ASZTAL

Szűkül a terep.

A szívemhez nagyon közel áll ez a rovatunk, sokáig azért szerettem, mert itt kidühöngthette magát az ember, szabadon írhatott arról, ami épp foglalkoztatta. Mint lehetőség, most is körbevesz ez a szabadság, de egyre nehezebb megszólalni.

Tévedés ne essék, száz témát is találok hirtelen, de valahogy nem látom értelmét a megszólalásnak. Miről kellene beszélnem? A koronavírusról azt hiszem, már háromszor is írtam, tudom, hogy mindenkinek ez érdekel most a legjobban, de azt is tudom, hogy szinte lehetetlen e témában hitelesen megszólalni. Újabban – hivatalosan második hullámnak nevezik – arcot öltött a világvjárvány; míg az első rettenetben meglehetősen távolinak tűnt,

mostanában egyre több ismerős és barát lesz áldozat, egyre romló az elhalálozási statisztika is. Nem tudom, meddig fokozható ez a pszichózis, lassan az élőket is elsiratjuk és meggyászoljuk előre, ha kell. Azt sem mondhatom, hogy különösebb öröm, hogy engem még nem ért utol, inkább csak ok a hátlára az esti ima közben, és nem tudom, hogy a rettegés, a közöny vagy a beletörődés az erősebb bennem, hogy eddig még megúsztam. Leginkább hála, hogy megúszták a gyerekek, a család... Düh azok miatt, akik nem. Mert hiába bízom az Úrban, nem vigasztal a helyzet, hogy nem segíthetek annak vagy azoknak, akiknek szeretnék.

Most konkrétan nagyon aggódom valakiért. Valakiért, aki épp

a fél lábával átlépett a túlvilág bizonytalan tektonikus lemezeire, valakiért, akibe most egy gép pumpálja a levegőt, valaki olyanért, aki, ha nem jönne vissza közenk, életre szóló fájdalmat és értetlenséget okozna a távozásával... Nagyon remélem, hogy hamarosan újra együtt fogunk ülni egy pohár bor mellett és fanyar nevetéssel fogunk emlékezni ezekre a napokra. Bízom benne, hogy többet jelent neki ez a Föld, az itteni dolgai, a barátságunk...

Szóval terepasztal.

Akkor hát miről írjak? Melyik fontosabb az említett száz téma közül? Ha erről nem, másról sem tudnék most hitelesen. Mert pofámba harap azonnal a felismerés, ha bármi másról kezdek el gondolkodni, hogy

hazudok, ha azt mondom, hogy más foglalkoztat akár egy percre is.

Azt hiszem, mindnyájan félünk. Azt hiszem, Blake sora: a képzelőerőnk ára a félelem. Milyen furcsa, hogy a gravitációval egyszerűbb volt szembe menni mégis és egyszerűbb volt talán a holdra szállás is, mint most ezt a kilátástalannak tűnő harcot vívni az ismerős ismeretlennel.

Még mindig azt látom, hogy túl kicsi az ember. Túl kicsi a tudomány, az empiria, az elvonatkoztatott igazságok halmaza mind-mind babagiügységnek hatnak ilyenkor. Minden francot tudunk a világról szinte, csak ezt az egyszerű, szinte esetleges és követhetetlen szeszélylyel működő RNS-fosztlányt nem ismerjük, nem tudjuk megzaboláz-

ni és tehetetlenül túrjuk, ahogyan átírja az egész életünket.

Közben meg sokan meghalnak. Méltatlanul, csúnyán és embertelenül. Végül is azt sem tudjuk, hogy hogyan. Amikor először hallottam néhány évtizeddel ezelőtt egy orvostól az egyik közeli szerettem állapota kapcsán, hogy már csak imádkozhatunk érte, ledöbbsentem. Hogy mondhat ilyet egy orvos? Laikusként nyilván számomra nem marad más esély egy ilyen helyzetben, de egy orvos szájából hallani, hogy feladni kényszerült? Nos, igen. Ha akkor nem is volt ennyire nyilvánvaló, most az. Egyre többször halljuk ezt a mondatot manapság. Igen, épp így néz ki a helyzet. Ők is, mi is Isten kezében vagyunk. Hát Ő legyen velünk!

Farkas Wellmann Endre

tárca

MEG KELL FUTAMODNI

Lázár Emese

Na, nem úgy! Nem megbolondulni, bár lenne okunk, s eléggé észveszejtő az a tény is, hogy ma már mindenki fut. Mondjuk, van annak valami logikátlan-sága, hogy a mindennapi rohanástól kinyiffant népek úgy pihennek, hogy megfutamodnak. Ők tudják. Kell, hogy legyen ebben a népszokásban valami, mert azok, akik már megfutamodtak, esküsznek rá: a futás nem szegény, sőt jó kedv, jó egészség. Jót tesz testnek, léleknek, sőt az általános műveltségnek is, mert amíg az ember szedi a lábát, aközben zenét,

irodalmi műveket, híreket hallgathat. Ez utóbbi, tekintve a nemzetközi helyzet fokozódását, tulajdonképpen már elég is ahhoz, hogy megfutamodjunk. És fut is a nép. Reggeltől estig a pénze után, aztán fut még egy kicsit az egészségéért, ami mindennél drágább, s megér minden pénzt. És nem kell hozzá más, csak elhatározás. Kitartás. Amit nem lehet megvenni a boltban. Aha.

Szóval: olcsó hobbi, nagyon módi ez a rohanást követő futás. Mondjuk, én világlejtemben utáltam futni. De megtapaszt-

taltam, hogy kedélyesen és lelkesen fut az egész város, és elkacérkodtam a gondolat-tal, hogy nekem is meg kellene futamodnom. Szó szerint. A gondolatból tett lett. Mert megtettem a legfontosabb lépéseket. Módszeresen, persze. Egyszer elolvastam a hogyan fussunk, miért fussunk témájú, a világhálón fellelhető szakirodalmat, mert a mentális felkészülés, válasszon az ember bármilyen sportot, nagyon fontos! Na, nem mindent, mert az már mentális ultramaraton jelentett volna! Csak a profikat, aztán azokat, akik soha nem, de egy napon igen, és ma már fitteek, karc-súak, sokkal hosszabb a lábuk és boldog emberek. Bevallom, az én örömöm egy kicsit mérsékeltebb volt, amikor egy jeles kortárs írótól megtudtam, hogy a hobbi-ból való futás nem játék, hanem komoly és a bűdös életben soha meg nem szerethető feladat. De azt mondtam: fiam, ha már nekifogtál, akkor tarts ki! Just do it! Mint a bajnokok, úgy!

Következett a második lépés. A terep-szemle. Mert nem mindegy, hogy az ember hol futkorászik. Kell egy megfelelő terep, egy kellemes hely, ahol nem bámulják a lógó melledet, lobogó hajdat és lila képedet. Lehetőleg olyan, ahol senki, még a madár sem jár. Száll. Szalad. De ilyen hely egy nagyvárosban nincs! De van olyan, ahol már sokan futnak, s ahol nem kelt az ember feltűnést. A magamfajta, megfutamodásban még szív lábúnak éppen ilyen való! Gyorsan felhúztam a középárkategóriás, de márkás cipőt, nadrágot, pólót – csak semmi feltűnés! Egy kémkedőnek jobb beolvadni a környezetbe! És megtettem a második lépést. Ami pontosabban 1753 lépés volt.

A közeli parkig. Szép hely. Van egy domb a közepén, annak tetejében pedig három vasbika figyel. Van tó kacsákkal és tavirózsákkal. Van fű, amire lépni nem tilos, sőt, ülni sem. Van még játszótér és kutyafuttató is. Mert ha a gazdik futnak, fut az eb is, így harmonikus a kapcsolat. Vannak fák és vannak padok. Körbe-körbe pedig rózsaszínű, rugalmas szőnyeg. Naná, hogy a futóknak van leterítve. És van egy teraszos kocsmá is, ahonnan rálátni a bikákra, fákra, kutyákra és a futókra. Rögtön kedves helynek ítélt. Leültem vízavi a pályával, kértem egy sört-cukormentes, uborkás, mentás limonádét. Savanyú volt, de aki még akar futamodni, az hozzon áldozatot már a kezdetekben, mert ha még ennyire sem képes, akkor később mi lesz?! Két fan-

csali szürsölés közben figyeltem a futókat. Sokan voltak. Esteledett már, azért.

Az első, amit megállapítottam: a futás magányos műfaj. Mindenki együtt, mégis egyedül. És egymás után. A második: futás közben nem kell a külvilág zaját hallani, s ha igen, akkor is csak fél fülel. Ergo: telefon és fülhallgató szükséges, a fület be kell dugni. Nem azért, hogy nehogy az el-lenszélől begyulladjon, mert olyan gyorsan senki nem futkorászik, hanem azért, hogy futás közben a fülbemászó muzsika vagy egyéb kultúrhang elterelje a figyelmet arról, hogy az ember szenved a boldogságért. A fülhallgató pedig kizárja a zihálás, halálhörgés hangját. Mert, és ez a harmadik: egy kör megtétele után még láttam vígan futókat, de a második, harmadik után már nagyban romlott a szaladók ábrázata, állapota. Persze, hogy nem a profi gazellalábúakra, hanem a szemmel láthatóan ölomvirágcsokkal közlekedőkre koncentráltam. Volt, aki már csak mímelte a futást, volt, aki még erőltette a küzdelmet a kilométerekkel, s közben orcája egészen padlizsánszínűre váltott, mintha menten gutaütést kapna. Mint az a szimpatikus duci srác, akinek nyomában már a Duna folyt, s egy koronavírussal beteges ápolásában megedzett orvos azonnal lélegeztetőgépre kapcsolta volna. Fohász-kodtam: futók Istene, add, hogy abba. Hagy-ja vég-re ab-ba! De ő nem! Valóságos Tom Hanks a Forrest Gumpból. Egy hős! A pálya hőse! Istenem.

Amikor már elfogyott a limonádém, s le-szállt az est, mikor már csak a neon színű sportszerkóban futkorászó lány világított a pályán, és már a cigaretta sem esett jól, feladtam. Sportosan felpattantam, fizettem és megtettem a következő lépést. 1768-at. Fel sem tűnt, hogy a hazaút hosszabb volt. Kétségek gyötörtek. Láttam magam, ahogy szállok, mint az a neonszerkós lány! De betolakodott a képbe a Hős. És megjelentem én, aki a gravitációval küzdve, levegő után kapkodva, fuldokolva, szederjes arccal, lefolyt sminkkel, csapzott hajjal, hónom alatt a Duna összes mellékfolyójával ott halálozok el a pink pályán. Hát kell ez nekem? Ez a kinszenvedés, dicstelen halál!

Elgyötörtén léptem a lépcsőn, nyitottam az ajtót. „Na, milyen volt? Szaladtál?” – nézett rám reménykedve a párom, aki be volt avatva a nagy tervbe. „Éééén? Viccelsz? Ha csak rágondolok is, jön, hogy megfutamodjak!”

Nemes-Lampérth József: Parkrésztlet

Forrás: Wikimedia Commons

Könyv

Tom és Jesse már barátokként, bajtársakként indulnak abba az ütközetbe, amelyet egy darabig csak koreai konfliktusként emlegettek, ma pedig az amerikai közbeszédben az „elfelejtett háború” névvel illetnek, hisz végül jóval nagyobb áldozatot követelt, mint ahogy azt kezdetben képzelték.

A Leyte madarai ebben az időben Skyriderek és Corsair típusú vadászpilóta gépek voltak, amelyek felfegyverezve a legegyszerűbb gyújtóbombával, a napalmmal, elképesztő pusztítást vittek véghez, rengeteg civil életét is követelve. F4U Corsairt vezetett Hudner és Jesse Brown is azon a jeges, decemberi napon, amikor az észak-koreai Chosin-víztározó közelében Brown gépe találatot kapott, és kényszerleszállást hajtott végre egy legkevésbé sem ideális terepen, hóval borított, dermedt, hideg hegycsúcsok között. A tekintélytisztelő, szabálykövető Thomas J. Hudner hadnagy pedig a katonai szabályzatot és felettesei parancsát megszegve, hadbírósgát és fagyhalált kockáztatva, gondolkodás nélkül landolt mellette, hogy megmentse barátját a biztos tűzhaláltól.

A *végtelen ég hősei* egy nagyon amerikai történet. Mély barátság-ról, hősiességről szól; olyan érzelmekről, amelyek túlmutatnak a faji előítéleteken, a konvenciókon, a rossz beidegződéseken és valami felemelő emberség árad belőle. Ugyanakkor ennek a heroikus történetnek van egy kicsi, vidám, magyar vonatkozása is, Marty Goode, a jó humorú, nőfaló pilóta személyében, de erről nem kívánok többet elárulni, olvassák el a könyvet!

Adam Makos ösztönösen ért ahhoz, hogy a legembertelenebb szituációkban, a frontvonalak poklában is meg tudja mutatni ezeket a könyörületről tanuskodó, reménykeltő helyzeteket. Legkiválóbb könyve a *Felettünk a csillagos ég*, amely 23 hetet töltött a The New York Times bestseller listáján, szintén egy különleges párost mutat be, aprólékos, elmélyült alaposággal. A Luftwaffe mesterpilótája, Franz Stigler és a fiatal amerikai bombázópilóta, a Nyugat-Virginiából származó Charlie Brown találkozását meséli el a második világháború bombázóktól és vadászpilóta gépektől zajos egén, majd pedig a két veterán 40 évvel későbbi, újabb találkozását is, amelynek szemtanúja lehetett.

Négy éven át beszélgetett a pilótákkal, légharítókkal, navigátorokkal. További négy évet szánt kutatásra, terepbejárásra. Ellátogatott német és osztrák ka-

tonai repülőterekre, angol, német és amerikai levéltárakba, és még helyreállított B-17-es bombázóval is repült, hogy „megtapasztalja, hogy veszi a fordulókat.” A sztorihoz rengeteget hozzáad az a mélyeséges háttértudás, amit nyolc év alatt összegyűjtött. Számtalan plusz információt kapunk a Luftwaffe működéséről, a náci birodalom kiépítéséről, a harmincas-negyvenes évek Németországának mindennapjairól. Közlebről megismerünk legendává vált német pilótákat: Gallandot, Marseille-t, Günther Lützow ezredet, a „Jégembert”, Steinhoffot, Barkhornt és másokat, akikkel Franz Stigler együtt szolgált. Eljutunk vele Észak-Afrikába, a JG-27, a Sivtagi Szárny főhadiszállására, Szicíliába, majd vissza Észak-Németország fölé, ahol a hadviselés történetének mára már ikonikussá vált találkozása zajlott 1943. december 20-án.

Adam Makos 23 éves korában kezdett ezzel a sztorival foglalkozni, és nagyon szimpatikus, ahogy egyre több információhoz jutva szisztematikusan építi le saját előítéleteit, és több részletre is rácsodálkozik a szövetségesek hősiességének és a náci gyalogságának dogmává merevedett, fekete-fehér büvköréből kitörve.

„Lehetnek-e jó emberek egy rossz háború frontvonalának mindkét oldalán?” – teszi fel magának a naiv kérdést, amire többek között ez a könyv is ad egy választ.

A „náci” vadászpilóta, Franz Stigler 1933-ban még csak 17 éves volt, túl fiatal ahhoz, hogy szavazhasson. Szülei sem voksoltak Hitlerre és az NSDAP-ra, akik a szavazatok elaprózódása miatt mégis 44 százalékos többségbe kerülve kormányozhattak, kiépítve a diktatúrát úgy, hogy valójában a németek 56 százaléka ellenük szavazott. Stigler sosem volt náci, nem is érdekelték a politikai ideológiák. Papnak készült, de szerelmes lett, végül aztán repülőmérnökként végzett és évekig dolgozott a Lufthansánál, amíg 1937-ben a német légierő egy tisztje nem közölte vele, hogy a hazának mostantól szüksége van a szolgálataira. Nem volt választása, nem kértezték meg a véleményét, hogy akarja-e, egyszerűen nem dönthetett másként. Illetve, Charlie Brownnal való első találkozása is bizonyíték arra, amit a logoterápia atyja, a holokauszt-túlélő Viktor E. Frankl is hangoztatott, miszerint az ember még a legképtelenebb helyzetekben is mindig maga dönti el, hogy mivé válik.

Makos idén megjelent, legújabb kötetét, a *Lándzsahegyet* is ha-

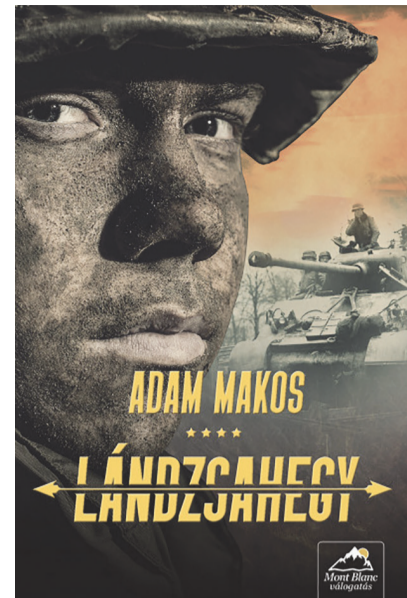
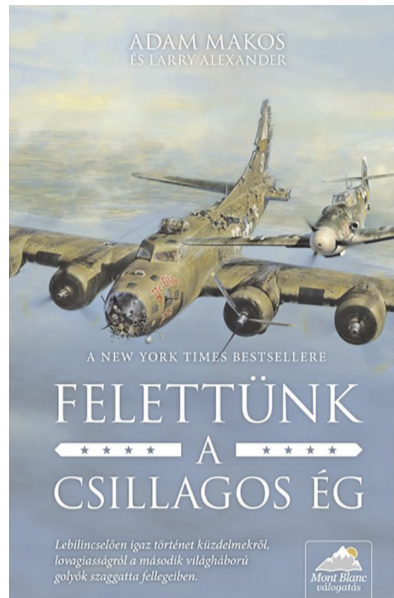
sonlóan több oldalról körbejárt, részletekbe menő cselekményszöveget jellemzi. Az amerikai 3. páncélos hadosztály, a Lándzsahegy 32. ezredének egyik tizedesét, Clarence Smoyert kísérjük el az ardenneki offenzívába, majd az azt követő végső ütközetbe, Köln ostromához, megismerve közben a német páncélos egységek reménytelen küzdelmét is. Mélyreható ismereteket kapunk a harcok résztvevőiről, az amerikai Shermanek és a Wehrmacht büszkeségének számító Párducok legénységének megpróbáltatásairól Belgium területén, amikor 1944 telén az utak ragacsos sárszalagokká váltak, és annyi föld és mocsok borította a tankokat, hogy krumplit lehetett volna természetesen rajtuk. A Shermanek belsejét december végén már jégvirágok borították, de a legénységnek nem volt ideje dideregve, dermedten üldögni. A páncélos hadviselésben a gyorsaság mindennél többet számított. Aki elsőként látta meg az ellenséget, azonnal lőtt, mert az esetek 70 százalékában az elsőként tüzelők maradtak életben.

Tisztában voltak ezzel a Tűzoltóbrigád tagjai is, azok a Wehrmacht utolsó töredékét adó német harcok résztvevői, akik a Drezda lebombázása utáni teljes kétségbeesés, fáradtság és ellátásihiány mellett még a német lakosság megvetését is kénytelenek voltak elviselni, hisz 1945-ben már mindenki csak az értelmetlen harc meghosszabbítását látta bennük. Az egyik ilyen túlélő a sokat látott Gustav Schaeffler közlegény, aki épp csak elmúlt 17 éves, amikor egy Panzer IV-es tank géppuskásként összehozta a sors az akkor már egy Pershing irányzójaként harcoló Smoyerrel. A Pershing, „Amerika válasza a Tigrisre”, ugrásszerű fejlődést jelentett a szövetségeseknek a páncélosteknológia terén, amely szinte a háború végéig fájdalmasan lemaradt a német ipar vívmányaival szemben. Persze, ebben a kötetben sem a haditechnika a főszereplő, hanem az emberek a fegyverek mögött.

Ismét egy nagy találkozás szemtanúi lehetünk, és szinte hihetetlen, de a két ellenséges páncélos a háborút követően, 68 év után (!) Adam segítségével újból találkozott a kölni dóm előtt, és e lélekemelő pillanat során, egy emberöltő után tudtak helyükre kerülni bennük a dolgok, mert vannak olyan sebek, amiknek a gyógyulásához még ennyi idő sem elég.

Erről a tapasztalásról tanuskodik *Az óceán hangjai* című munka is, amelyet Makos egy barátjával, Marcus Brothertonnal közösen jegyez. Előző három, ismertebb művétől eltérően ezt a kiadványt maga a szerző sem tekinti saját alkotásnak, hisz valójában „csak” szóról szóra lejegyezték 15 tengerészgyalogos veterán visszaemlékezéseit.

A japánokkal vívott ütközetek külön helyet foglalnak el az amerikai emlékezetben; mi Európában erről kevesebb tudással rendelkezünk. Pedig a csendes-óceáni szigeteken is kegyetlen csaták zajlottak, ahol a katonáknak a hőséggel, az állandó párából és nedvességtől képződő fekélyekkel, borotvaéles, a bőrbé mélyen hasító korallzátónyokkal, rákokkal, óriáskígyókkal,

a trópusi szúnyogok okozta maláriával is meg kellett küzdeniük, csakúgy, mint az utolsó lehetőleg elszántan küzdő ellenféllel. Mert az európai hadszíntéren is bőven akadtak kegyetlenkedő, az első genfi egyezményt semmibe vevő, erőszaktevő férfiak, akik kivégezték a sebesült, magatehetetlen ellenséget is, de az a módszeres embertelenség, amivel a japánok halálra kínozták foglyaikat, ismeretlen volt Európában. Ezeknek a sokszor csak tizenéves amerikai gyerekeknek, akik a háborúról semmit sem tudva kerültek a tengerészgyalogsághoz, örökké kísértő, fájdalmas és el nem múló trauma volt Guadalcanal, Pavuvu és Peleliu zöld pokla, Ivo Dzsima és Okinava szigete, és legtöbbször életük végéig nem tudták letenni az ott kapott terheket.

Amerikában a legnagyobb nemzedék néven emlegetik a második világháború túlélőit, és ezen az elképzelhetetlen borzalmakat átélő veteránok emlékeit megismerve nem is csodálkozhatunk.

A magyar nyelvű *National Geographic* júliusi számában is olvashattunk egy majd' 50 oldalas visszatekintést *A második világháború utolsó arcai* címmel, amelyben japán, brit, orosz, amerikai, cseh és német túlélők szólnak meg, hangot és arcot adva a történelemkönyvek lapjairól is-

merős mozzanatoknak. Patay Pál régészprofesszor, néhai magyar tüzér hadnagy is megidézi benne a budapesti eseményeket, közel két-éves szovjet hadifogságát is.

Idén szeptemberben volt 75 éve, hogy Japán kapitulációjával minden hadszíntéren lezárult a második világháború. Ahogy telik az idő, egyre kevesebben lesznek azok, akik még képesek elmesélni közvetlen tapasztalataikat; lassan nem maradnak túlélők. Rajtunk, utódokon a felelősség, hogy megőrizzük-e az emlékeiket, továbbadjuk-e az utánunk jövőknek azért, hogy sose ismétlődhessenek meg a borzalmak, amiket át kellett élniük. Adam Makos éppen ezen dolgozik, professzionális módon, mégis tiszteletre méltó alázattal. Érdemes figyelemmel kísérni munkásságát.

Adam Makos, Larry Alexander: *Felettünk a csillagos ég*, ford. Bozai Ágota, Maxim Könyvkiadó Kft., Szeged, 2013.

Adam Makos, Marcus Brotherton: *Az óceán hangjai*, ford. Bozai Ágota, Maxim Könyvkiadó Kft., Szeged, 2014.

Adam Makos: *A végtelen ég hősei*, ford. Bozai Ágota, Maxim Könyvkiadó Kft., Szeged, 2015.

Adam Makos: *Lándzsahegy*, ford. Tomori Gábor, Maxim Könyvkiadó Kft., Szeged, 2019.

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Acsai Roland (1975) író, költő, drámaíró, műfordító

Bodon Gergely Dávid (1998) költő, író

Döme Barbara (1973) író, újságíró, szerkesztő

Farkas Wellmann Endre (1975) József Attila-díjas költő, író, műfordító, szerkesztő

Fecske Csaba (1948) József Attila-díjas költő, író

Gál Vilmos (1972) író, történész

Kántor Mihály (1974) szakíró

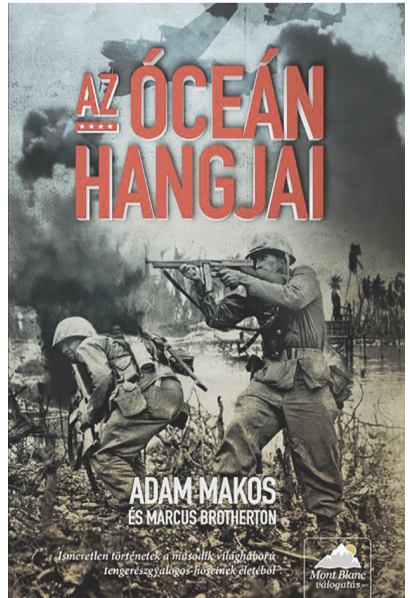
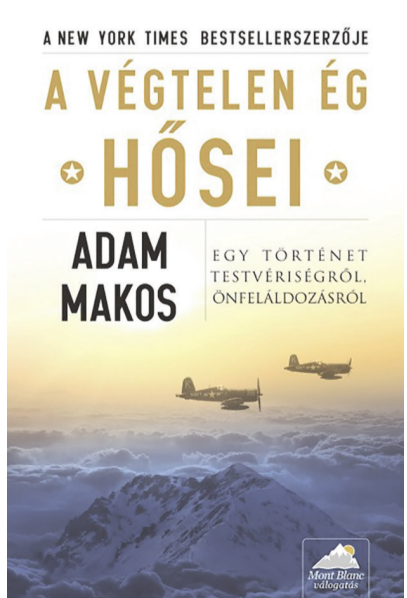
Lázár Emese (1968) író, újságíró

Partmann Tibor (1983) költő

Sinkó Adrienn (1980) költő, író

Szilágyi Diána (1982) író, újságíró

Tóth Erzsébet (1951) Magyarország Babérkoszorúja díjas költő

próza

SANYI LEKVÁRT FŐZ

Petikém, gyere már, siessél erősen, apád meghalt, itt fekszik, nem mozdul. Sanyi, ezt csak nem csináltad meg velem, hogy kinyuvadtál, mielőtt megfőtt a lekvár. Mit adok így a drága vendégeknek? Petike, várjál csak, hozzád a fényképezőgépet, apád gabonakörben fekszik. Vagy ha nem az, akkor majd mi annak mondjuk. Legyen már valami haszna, hogy a búzatábla közepén halt meg.

Peti fiam szalad a fényképezővel, én meg közelebb megyek az uramhoz, hadd lássam, tényleg meghalt-e, vagy csak részeg, mint általában. Őszintén bevallom, nem tudom, melyiknek örülnék jobban. A temetése nagy attrakció lenne, annyi szent. Mióta megcsináltuk a drága vendégeinknek a Sanyi csodái elnevezésű programsorozatot, az uram olyan népszerű lett, hogy csuda. Már több követője van a Facebookon meg az Instán, mint egy celebnek. Például annak a, ... na, mondják csak a nevét, annak, aki abban a törökös nevű sorozatban játszik. Mindegy is, a lényeg, hogy Sanyit imádják az emberek, s ha szeretik, hát jönnek a vendégházba, az meg termeli a pénzt. Szóval, ha valóban meghalt, akkor a temetéséből jó pénzt szakíthatok. Eladom a bulvárlapoknak, tán még a híradónak is. Más szempontból meg mégsem jó, ha elment, mert akkor ki csinálja tovább a Sanyi csodáit? Pót-Sanyit nem vehetek fel. Ahogy a szomszéd Juci lánya mondta: az uram már brand, jelentsen ez akármit is. Azt mondja, az olyasfajta dolog, hogy ő reklámoz minket, miatta jönnek hozzánk, tehát mégsem lenne jó, ha most keresgélnem kéne egy másik embert magam mellé.

Kicsit félve közeledek az uram felé, hányom magamra a keresztet, mert valójában félek a halottaktól. Petike utánam settenkedik, azzal nyaggat: akkor most fotózzon vagy ne? Visszakézből adok neki egy nyaklevest, azt mondom persze, hogy fotózzál, csak előtte megigazítom kicsit a gabonakört, hogy hitelesebbnek tűnjön. Sanyi továbbra sem mozdul, szerintem nem lélegzik, de ezt ilyen távolságból nem tudom biztosan megállapítani. Mondom a fiamnak:

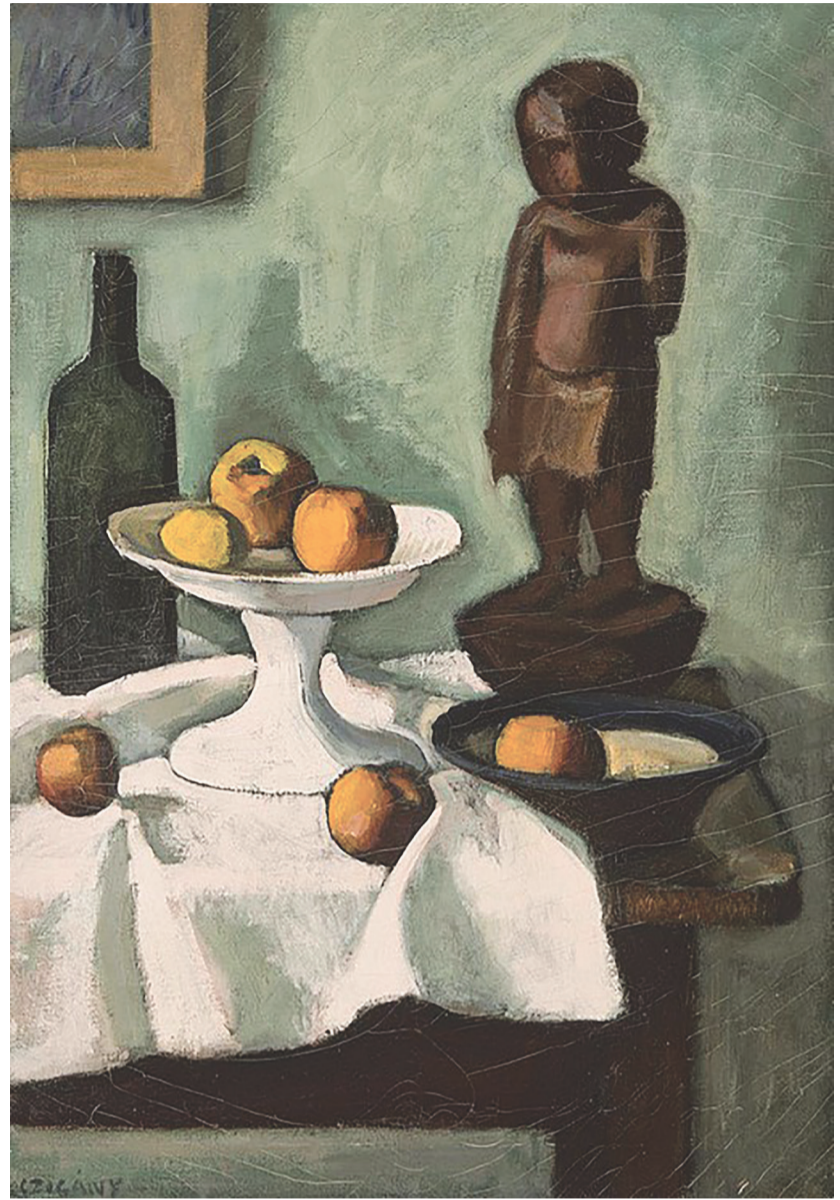
én elindulok egyik irányba, ő meg jöjjön velem szemben, szép köralakba tapossuk meg a gabonát, ahogy azt annak idején abban az ufós film-ben láttuk. Arról volt szó benne, hogy valakit elvittek a földönkívüliek, aztán megoperálták, végül visszahozták és egy gabonakör közepén hagyták. De az nem halt meg, csak a fejébe tettek valami kütyüt, hogy azzal meg tudják figyelni. Na, majd azt mondjuk, hogy az uramat is ufók vitték el. Ha halott, hát akkor megölték, ha meg nem, csak megoperálták. Még jó, hogy gyerekkorában volt egy vakbélműtete, ami után a seb csúnyán elgennyesedett, mai napig látszik a nyoma. Eső előtt kivörösödik és lüktet. Majd azt mondjuk, hogy azt a földönkívüliek csinálták. Ha szerencsénk van, épp eső előtt jönnek a riporterek, és akkor jó piros lesz a heg. De ha nem, akkor is van megoldás. A komaasszonyom lánya, Erzsike sminkes. Olyan ügyes a keze, hogy mindenki hozzá járt még a szomszéd faluból is. De ő nem a pénzre hajt, olyan, mint mi, neki csak az számít, hogy mindenki elégedett legyen a végeredménnyel. Éppen ezért különleges hivatást választott magának, pár hete a helyi hullaházban dolgozik, ott sminkeli az elhunytakat. Elképesztő, amit egy-egy halottal művel. A múltkor Eszti néniből olyan divát csinált, amilyen életében soha nem volt. Fényképezték is erősen a rokonok a nyitott koporsóban. Valamelyik azt mondta, jobb lett volna, ha nem a halála előtti képet tesznek ki róla a ravatalra, hanem frisset. Ha minden kötél szakad, megkérem Erzsikét, sminkelje jó vörösre Sanyi hasát, akkor majd elhiszik, hogy friss műtét nyoma van rajta.

Miközben agyalok, szépen letapostuk a búzat Sanyi körül. Úgy látom, tényleg szabályos kör, de ha nem az, majd azt mondjuk, valaki megelőzött minket, el akarta tüntetni az ufók nyomát, ezért ilyen csálé a gabonakör. Közelebb lépek az uramhoz, nézem, nem mozdul – halott ez istenigazából. Már épp sajnálni kezdem, amikor jó nagyot rüg a lábával. Szegény Peti fiamat épp eléri, az meg ösztönből visszárug, az apja sípcsontját találja el. Sanyi ká-

romkodik, hogy őt már aludni sem hagyják nyugodtan. Akkor mégsem halt meg, gondolom. Mondom neki, ne ficákoljon, mert még le kell fotózni. Nyomom vissza a földre, mert persze fel akar állni. Petikém, fényképezzél már!, adom ki az utasítást, hogy lesz ebből ufósztori, ha nincs bizonyíték. Arra gondolok, ha az uram sokáig ellenkezik, fejbe vágom, hogy elájuljon. De aztán feladja a felállásért folytatott harcot, és visszahanyatlak a búzakör közepébe. A fiam nemrég járt fotóstanfolyamra, nem csoda, hogy kiváló felvételt csinált az apjáról meg a körrel. Azt mondja, még kicsit babrál rajta Photoshoppal, akkor tökéletes lesz, már küldhetjük is az újságoknak meg a tévének. Persze nem ingyen nyilatkozik majd Sanyi. Azt még sem képzelheti senki komolyan, hogy egy ilyen népszerű és ismert ember csak úgy odaadja magát a médiának. Azt ki kell érdekelni, de leginkább meg kell fizetni az árát.

Miközben Sanyi feltápáskodik és sepregeti le magáról a port, arról faggatom, hol van a baracklekvár, amit ma főzött. Mert eredetileg reggel azzal indult el otthonról, hogy lekvárt főz, amit aztán eladunk a piacon és a vendégházunkban. Valamit makog, hogy ott van, mutogat is a kezével a búzatábla széle felé. Nem értem, mit akar, még most is annyira részeg, hogy összeakad a nyelve. Sanyi, hogy miért ver engem veled az ég, kiabálom. Aztán ugrasztom a fiamat, menjen, nézze meg, hogy az apja mit mutogat, hátha tényleg van valami a búzatábla végiben. Petike ordít, menjek gyorsan, mert ilyet még nem láttam. Sanyit magára hagyom, én meg a bokrok felé sietek, ahol a fiam áll. Amint odaérek, látom, hogy egy piros kaszrojt bámul, amiben valami furcsa színű sűrű valami van. Hamar rájövök, hogy ez csakis az a lekvár lehet, amit az uram főzött, de sem a színe, sem az állaga nem hasonlít ahhoz, amilyennek eredetileg lennie kellene. Nem mondom, hogy életemben sok baracklekvárt főztem, de a jófajta házi cuccokat messziről felismerem. Nagymamám régen sokat rotyogtatta az üstben a barackot, gyerekként imádtuk nézni. Én nem

Döme Barbara

Czigány Dezső: Csendélet szoborral (85 × 58 cm, 1930-as évek, Magyar Nemzeti Galéria)

Forrás: Wikimedia Commons

vagyok jó ebben, de primán át tudom címkézni a diszkontból hozatott dzsemet, hogy aztán kézműves terméként kínáljuk. Persze, az állagán is változtatni kell kicsit. Ezt úgy csinálom, hogy kinyitom a bolti lekvárt, főzőedénybe rakom, adok hozzá egy kis vizet meg kicsi rumot, citromot és átrotytantom. Olyan lesz, mint ha tényleg én főztem volna. Viszik is, mint a cukrot a drága vendégeink. Egyszer a szomszédasszonyom, Juci megvádolt, hogy csaló vagyok. Hogy süilne ki a szeme, hát mit képzel ez magáról! Mondtam is neki: mindenki magából indul ki, biztosan ő téveszti meg a vendégeit, s hogy ne legyen feltűnő, inkább rám tereli a gyanút. Erre átküldött nekem egy videót, ahol épp szilvát felez, aztán lekvárt főz belőle. Na persze, biztos trükkfelvételt, manapság már mindent meg lehet csinálni.

Tegnap épp készültem, hogy megrendeljem a diszkontból az idei főzésű baracklekvárjaimat, mire Sanyi beállított két nagy kosár kajszival. Kértem tőle: honnan a nyavalyából szerezte a barackot? Remélem, nem fizetél érte, szidtam. Ha költöttél a kosztépénzből, kikaparom a szemed! Röhögve felelte, hogy ingyen van. Kavicsokból csináltam, mosolygott, te mondtad a múltkor, hogy tegyek csodát, változtassam a követ kenyérré. Na, most ezt varázsoltam. De ez nem kenyér, te szerencsétlen, korhóltam. Erre meghúzta a vállát és azt válaszolta: ez van, csak ilyen videót talált a neten. Amúgy meg azt hallottam, hogy most a lekvárfőzés nagy divat, bizonygatta. Írták is a Facebookon, hogy azt csináljak, ne pedig kovászt.

Annyira nem is hülye az én uram, gondoltam, még jól is kijöhetünk a dologból. Azt találtam ki, hogy a Facebookon élő adásban főzetek vele lekvárt, az legalább olyan sikeres lesz, mint a múltkori online péktanfolyam. Juci megint megpuk-

kad az irigységtől, hogy lenyomjuk a szilvalekváros videóját. Özönlenek ismét a vendégek, gyűlik a pénz a nyaralásra meg új autóra. Mert persze Juciék azt is vettek, hogy a fene vinné el őket. Most nekünk is kell egy új, pedig a régi Skoda is jó nekünk, elvisz, ahová kell. De ha ők vettek, mi sem maradhatunk le, még a végén azt hinné, csórók vagyunk és elterjesztené a faluban. Szóval, mondtam Sanyinak, ha már itt az a sok barack, menjen, főzzön egy részéből próbalekvárt, holnap meg majd a neten élőben is bemutathatja a tudományát. Megint megszarolt, csak két sör meg két feles után volt hajlandó rábólintani az ötletemre. De cukrot nehogy a boltban vegyél a lekvárhoz, csinálj azt is magadnak kavicsokból, kiabáltam utána, amikor elimbolygott a biciklijén.

Azóta nem láttam, éppen ezért indultam el keresni. Így találtam rá a búzatáblában. De, hogy ezt a gusztustalan masszát hol és miből főztem, nem tudom megmondani. Arra gondolok, meg kellene kóstolni, de nem merem. A fiamat utasítom, hogy izlelje meg a piros kaszroiban lévő dolgot. Eleinte tiltakozik, de egy újabb nyaklevestől kötélnek áll. Az ujjával nyúl bele a lekvárba, megnyalja, aztán kiköpi. Borzalmas, állítja. De barackból van?, faggatom, hátha felismeri az ízéből. Ez?, röhög, inkább ufóból. Szerintem, amikor elvitték aput és rájöttek, milyen hülye, bosszúból ezt a lekvárt hagyták itt nekünk. Kisfiam, mondom, mennyire okos vagy.

Miközben magamhoz veszem a kaszrojt és elindulok a házunk felé, lelki szemeimmel már látom is az újságok hatalmas címeit: Sanyi újabb csodát tett – ufólekvárt főzött. Az üvegek címkéjére kicsit nehéz lesz rárajzolni a zöld emberkéket, de majd megkérem az ügyes kezű halottsminkelő Erzsikét, ő ezt is biztosan primán megoldja.

Czigány Dezső: Csendélet almákkal (olaj, vászon, 50 × 61 cm, 1910 körül, Magyar Nemzeti Galéria)

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

2020. október

AMIKOR ALUDT AZ ISTEN

Gál Vilmos

Gyulafehérvár felől mentem Zalatnára. Ompolygyepünél, amit a románok Preszákának hívnak, lassítottam, mert kerestem valamit. Nem volt nehéz megtalálnom, az országút bal oldalán néhány hatalmas fa árnyékából is kitűnt a magas obeliszk. Eredeti feliratainak nagy részét már régen levésték. Ma már csupán a PAX szó és az 1848–1898-as évszám olvasható a köveken. Megálltam, és elmondtam egy imát a hétszáz magyar és német lelki üdvéért, akiket ezen a réten megszároltak le az 1848. október 24-re virradó reggel. Román jobbágyok gyilkolták le őket, akiket némely rossz papjuk azzal nyugtatott: „Ne féljete, alszik az Isten.”

Az Erdélyi Fejedelemség 1848-ban a Habsburg Birodalom tartománya volt. A 12 pont forradalmi követelése között nem véletlenül szerepelt tizenkettőként: *Unio*. Unió Erdéllyel. Nem csupán a márciusi ifjak gondolták így: az áprilisi törvények VII. cikkelye kimondta a két ország rész egyesülését, amelyet V. Ferdinánd király szentesített, és az erdélyi Országgyűlés is elfogadott.

Ezt azonban egyáltalán nem nézték jó szemmel sem a szászok, sem a románok, és az erdélyi general-kommandó (főhadparancsnokság) vezetőjének, Anton Puchner tábornoknak az irányításai alapján, az osztrák kamarillapolitika érdekeit követve, mindent megtettek a magyar egyesülés, illetve a szabadságharc győzelme ellenében.

Erdély etnikai összetétele már ekkor sem kedvezett a magyaroknak (a kutatások alapján 1850-ben Erdély lakosságának 58 százaléka volt román, 27 százaléka magyar), és a románság azért küzdött, hogy őket is elismerjék negyedik államalkotó nemzetként a magyar, a székely és a szász mellett. A románság jelentős része ebben az időszakban jobbágyokban élt, nemzetiségi mozgalmuk élére szűk értelmiségi elitjük radikális, fiatal politikusai álltak, szorosán együttműködve a görögkeleti egyház vezetőivel. Nemzetiségi mozgalmuk centruma Alsó-Fehér vármegye volt, ahol a lakosság döntő többségét alkották, és politikai-vallási központjukban, Balázsfalván április és szeptember között három jelentős, egyre radikálisabb, egyre inkább a magyarokkal szembenálló népgyűlést tartottak, több tízezer felfegyverkezett román részvételével.

A magyarok ellen hangolt román jobbágyok ellenálltak az erdélyi

országgyűlés határozatainak, és megtagadták újoncállítási kötelezettségeiket, uradalmi földeket foglaltak el. Ennek következtében előbb Mihálcfalván, majd Aranyoslónán is ellenszegültek a kivezényelt katonaságnak, akik belélték a fenyegetően fellépő tömegbe (a két helyszínen összesen 25 román halt meg). Ezek az események tovább növelték a feszültséget, amely végül etnikai színezetű polgárháborúba torkolt. A Balázsfalván létrehozott Román Nemzeti Comité 15 prefektet állított 100-100 román falu élére, akik katonai és közigazgatási feladatokat is elláttak. Megkezdődött a román parasztközösség szervezése, felfegyverzése, és előbb kisebb, szórványos gaztetteket követtek el a magyarok kárára, amelyeket egyre kegyetlenebb vérengzések követtek. Az első tömeges megszárlás Kisenyeden történt, ahol 175 magyart, nem csupán férfiakat, hanem gyermekeket, nőket, idős embereket vegyesen, szörnyű kínzások közepette megszároltak le október közepén.

Ezt követte az október 23-ról 24-re virradó éjjel a zalatnai civil lakosság legyilkolása a Preszáká melletti mezőn.

Zalatna akkoriban az erdélyi aranybányászat egyik központja volt, gazdasági jelentősége miatt a bányaadalom közvetlenül a bécsi kincstár alá tartozott. Lakói jó módú magyarok, illetve betelepült németek és örmények voltak, akik főként a bányakapitányság kötelékében dolgoztak. A lakosok száma mintegy 2500 főt tett ki. A környező falvak lakossága színromán volt, akik Avram Iancu topánfalvi prefektúrája alá tartoztak. Az alá az Avram Iancu alá, akiből a román történelem legnagyobb népi hőstét faragta a román politika.

Október 23-án reggel több ezer felfegyverzett román vette körül Zalatnát. Felszerelésük szegényes volt ugyan (kevés lőfegyverrel rendelkeztek, általános fegyverük a lándzsa), de hatalmas túlerőben voltak. A várost csupán kétszáz puskával felfegyverzett, ám harci tapasztalattal nem rendelkező nemzetőr védte. Petru Dobra, Avram Iancu egyik alvezére vezette a csapatokat, aki eredeti szakmája szerint zalatnai ügyvéd, kincstári írnok volt. Zalatna védelmét a nemzetőrparancsnok Nemegeyi János irányította, aki civilben a bányát igazgatta. A román felkelők azt követelték, hogy szedjék le a magyar zászlókat, és a nemzetőség tegye le a fegyvereit. Nemegeyi nehezen döntött. Végül úgy ítélte meg, hogy túl kevés a fegyveres ereje megvédelmezni a várost, és elfogadta a feltételeket.

Amint a két fél kiegyezett, a román felkelők még nagyobb tömegben nyomultak be a városba. Lándzsáik hegyén szalmateker-csek égtek. Nyilvánvaló volt, hogy gyújtogatni készülnek. Azonban a bányapénztár előtt összegyűlt magyar nemzetőség még fegyverben állt. Miután az egyik nemzetőrtisztet lábon lőtte egy román, a nemzetőrök a tömegbe lőttek, mire a felkelők kifutottak Zalatnáról.

Nemegeyi ekkor végzetes lépésre szánta el magát. Zalatna házai már több helyen lángra kaptak, és úgy tűnt, hogy a város a tűz martalékává lesz, maradni és itt védekezni lehetetlennek tűnt. A parancsnok ezért összegyűjtötte a magyar és a német lakosság nagy részét (sokan otthon maradtak, és elbújtak a házak pincéiben, illetve a környező erdőkben), és megindult velük Gyulafehérvár felé. Petrosánnál azonban a felkelők eltorlaszolták a szűk utat, és a nemzetőség átadta

A zalatnai áldozatok emlékműve

Forrás: Wikipédia

a fegyvereit. A románok csalárdul azt ígérték a zalatnaiaknak, hogy bántódás nélkül elvezetik őket Gyulafehérvárra. Gyalogszerrel ment tovább az egyre hűvösebb októberi estében öreg, asszony és gyerek. Amint rájuk sötétedett, a preszákai mezőre kísérték őket, hogy ott éjszakázzanak. A román felkelők az éj sötétjét kihasználva sok gazdagnak vélt zalatnai polgárt elvonszoltak. Levetkőztették, kifosztották őket, és már ekkor többeket agyonvertek, nőket gyaláztak meg. A lerészegedett őrség még egymással is öltre ment a zsákmány felett. Hajnalban aztán Dobra parancsára felsorakoztatták a meggyötört, rettegő tömeget, majd minden oldalról rájuk

támadtak, és lándzsákkal, fejszékkel, dorongokkal lemészárolták őket. Rövidesen 645 zalatnai temete borította a preszákai mezőt. Csúpn 140 ember élte túl az embertelen gyilkolást, őket a méhesi ortodox pápa mentette meg, aki elhíresztelte, hogy Gyulafehérvárról tiltó parancs érkezett. Közben a városban is sokan meghaltak a rejtőzködők közül, akiket a fosztogatók megtaláltak és a helyszínen megölték.

A preszákai obeliszket egykor Lukács Béla országgyűlési képviselő állíttatta, aki csecsemőként, román dajkájának köszönhetően a családjából egyedülként élte túl azokat a napokat, amikor aludt az Isten.

olvasóink ajánlják

JÓKAI „ELŐRETOLT HELYŐRSÉGE” EGY AZ ISTEN (1877)

„Zarathustráról beszéli a perzsa rege, hogy hetven évig ült az anyja szíve alatt, s mikor megszületett, fehér haja, redős arca és bölcs szeme volt... Jókai ezer évig vagy tán sokkal tovább ült a magyar lélek méhében, s amikor megszületett, olyan idős volt, mint maga a magyar nemzet, de azért egész életében gyermek maradt” – Ravasz László írt ilyen ihletten Jókairól az író születésének centenáriuma 1925-ben.

Ha akad, aki nem ismerné ezt a gyermekszemű öreg mágust, olvassa el *Egy az Isten* című regényét. Valamennyi hőse közül Adorján Manassé hasonlít leginkább hozzá: „Azok a szép, őszinte kék szemek olyan ártatlanul tekintének szemközt” – gondolja róla útítársnője

Zboróy Blanka, a regény másik főszereplője.

Jókai legszebb regényének tartom. Szép és gazdag, mint maga az élet: fényeivel, árnyoldalaival. Teljesség. Micsoda filmet tudott volna forgatni belőle egy Sára Sándor – nyugodjék! –, bár az ő filmjei sokkal szikárabbak, teli balladás káprázatokkal.

Három hatalmas kép tagolja a cselekményt, három totálplán:

– a római Colosseum mint az emberi alkotóerő szimbóluma, egyszerűsége az emberi elaljasodás színtere;

– a tenger, „ahol az Isten egyedül van. Egy világrész, mely nagyobb, mint a többi öt együttvéve.” Ezen a végtelen víztükörön vitorlázik egy emberpár a haza, az otthon felé;

– a Székelykő a harmadik. Óriási bértömeg, fehér, mint a csontkoponya, földtörténeti és történelmi ősmélek. Barlangjai a bronzkorszak maradványait őrzik, földjéből tatár hordák nyílhegyeit fordítja ki az ekevas, csúcsán az összekelvényvár dűledéke, sziklás lankáin az emberkéz legszebb remekei: a csinált szántóföldek, mint a Colosseum emeletei sorakoznak egymás fölé.

Eget emelő sáncfal a völgykatlan előtt, ahol Torockó egyistenhívó, dolgos népe él évszázadok óta. Manassé ide hozza Blankát Rómából, a forradalom zűrzavarából a magyar forradalom tűzkatlanába, hogy elejét vegye a tűz terjedésének, ami Rómában a békés megoldást kereső Rossi meggyilkolásához, Erdélyben pedig a magyar falvak feldúlásához veze-

tett. Torockó lakói készek az önvédelmi harcra, mégsem a kíméletlen gerillaháborút választják. Adorján fegyvertelenül megjelenik a felkelők főhadiszállásán, egy éjszakai kemény tárgyaláson meggyőzi őket. Felajánlja az utánpótlás nélkül maradt sereg ellátását, ha visszatérnek falvaikba. Vezérük esküvel és testvéri öleléssel búcsúzik tőle, de figyelmezteti: „Hannem, hogy egyszer, valamikor egy közületek támadt renegát nem fog-e tüzet és vasat vinni a városotokra – arról nem állunk jót.”

A regény harmadik része arról a küzdelemről szól, amit a belső árulás és a nemzetközi diplomácia ellen kell megvívni. Torockó története maig érvényes magatartást és példát ad. Nem „sovinszta mítoszi képet jelent, melyet kedvére

dagaszthat majd föl Szabó Dezső – vagy Nyíró József” – ahogy ezt a kommunista korszak egyik neves irodalomtörténésze állította.

S végül írásom címeréről, ami egyezik hetilapunk címevel: Jókai Torockó népét és egyedülálló kultúráját nevezi a magyar kultúra „előretolt helyőrségének”. A katonai műszo a frontvonalak közé küldött válogatott csapatot jelenti. Feladata az ellenoldal erőinek, mozgásának felderítése. Veszélyes küldetés ez: néha sajátjainak tüzet is el kell véselnie.

Punctum de utri. Ne többet erről. Olvassunk inkább több Jókait, Szabó Dezsőt, Nyíró Józsefet!

Németh Károly
nyug. gimnáziumi tanár

vers

Sinkó Adrienn

Ötvenhatosok

Szeretnénk hinni, hogy ők mások voltak.
Hogy nem maradt utánuk
félíg kiivott bögre,
mosatlan alsónemű,
kimondatlan szó,
nem hagytak a táskájukban
zsírpapírba gyúrt morzsákat,
újságkivágást színésznőkről,
fecnire firkált postacímét.
És nem volt anyjuk sem.
Pedig ő vasalta zsebkendőjüket,
hogy később az utcakőről
szedje össze véresen.

Szeretnénk hinni, hogy régen voltak.
Hogy arcuk múzeum-falakon felsejlő, fakó jelenés,
nevük emlékműveken didergő betűsor.
Pedig a tolószékből napba néző bácsi
még ellát addig az őszig.
És a néni a pultnál 56 deka
húsnál hosszán időzik.

Szeretnénk hinni, hogy hősnek születtek.
Hogy nem féltek haláltól, fájdalomtól,
s konok, forró fejfel rohantak vesztükbe.
Pedig csak elmondták a véleményüket,
elkísérték a barátjukat,
vagy ajtót nyitottak neki.

Szeretnénk hinni, hogy mások voltak.
Pedig nem.
Olyanok voltak, mint te.
Vagy én.

Hazatérők

(a szentléránti temetőben)

Hársfagyökereknek dőlnek
rég simított, mohás kövek.
Széltől fakadt levélkönnyek
száraz bánatként pörögnek

rájuk. Névtelen harcoknak
zászlói, korhadtt keresztek:
krónikásuk sem maradt, hogy
lobogtak és letétettek.

Gyűlnek az ismerős holtak
és az ismeretlen élők,
friss halmokra feledkeznek
a ritkábban hazatérők.

Gyufa-sercenésnyi árnyék,
a márványra viasz cseppen,
lét és nem-lét összeolvad
a krizantém-fehér csendben.

Mednyánszky László: Tűz mellett leselkedő (olaj, vászon, 85,5 x 99 cm, 1911-13)

Forrás: Wikimedia Commons

Morzsák a tortapapírról

1980-as bajtársaimnak

Nézd: hogy kapaszkodunk riadtan egymásba.
Ünnepeket gyártunk, mert idén pont negyven
vagy éppen huszonöt éve már... Szép indok.
Ridikül mélyére süllyesztett maszkokban
hagyunk mindent, ami észszerű, óvatos.
Összeizzadt vállak körtáncában szítjuk
az életigenlést, mert úgy volt jó, ahogy.
Igazolást adunk szónak, mulasztásnak,
harsogunk ma már üresen kongó refrént,
hogy csituljon bennünk a halálfélelem.
Megadjuk az elmaradt öleléseket,
tétel-mondatokat idézünk egymástól,
erősödnek a piák és a poének,
gyengül a gyepelő szorítása kezünkben.
Egy potya-cigivel felköhögjük sárga
buszok füstjébe fojtott indulatainkat.
Kézen fogjuk tizennégy éves önmagunk,
s ígérjük, megpróbáljuk végre szeretni,
ne várja örökké másoktól ugyanezt.

Partmann Tibor

Jelölt kérges

Nézem a ráncos kézfejed.
Pont olyan agyonhasznált a bőr,
ahogy ez a fakéreg-hasonlat.
És mégis. Itt-ott hasadékokat rágott
belé az idő, mindegyikben
nemzedéked egy-egy meséje fészkel.
Elszórva májfoltok, mintha
festékjelek lennének, amelyekkel
a kivágandó fákat jelölik.

Gyermekkoromban rendre
lekapartam ezeket a halálpecségeket –
ha beteg is volt, járt neki a lehetőség.
Legalább az. Elbújva figyeltem
a szentségelő, favágóvá avasztált
idénymunkásokat, ahogy bolyongtak
az immár jelöletlen törzsek között...
jót mulattam a tanácstalanságukon.

Nézem a ráncos bőrödön a foltokat;
édes nosztalgián keserű felismerés.
Vásott kölyök voltam egykor...
de most csak tehetetlen vagyok.

Támpontok

Kívülről pihenésnek látszik,
de az érzelmek izmai ilyenkor
sziklákát morzsolnak porrá.
Szipog. Nem, nem sír,
ez annál mélyebb,
az a bizonyos kópor
csípi a szemét. Kimoshatatlan.
Némán ül a félhomályba
merült szoba diszkréciójában;
mert mit szólnak a szomszédok... –
amikor a bensőben éppen
az összevisszaság az úr,
fontosak lesznek a külsőségek.
Aztán az égből alászáll
egy mozdulat, s megérinti a vállát,
amelyről lassan csorogni kezd a felelősség.
Lecseppen a frissen mosott parkettára,
és ennyi volt. Egy cseppenésnyi pillanat;
a hétköznapi apró támpontjai ezek,
amelyeken az élet egyenetlen
tömegű falai egyensúlyoznak.

Mednyánszky László: Napfelkelte havas folyóparton (olaj, vászon, 72,5 x 121 cm, 1900 körül)

Forrás: Wikimedia Commons

vers

Partmann Tibor

A korlát

Észre sem veszed,
ahogy az ujjad
önkéntelenül végigsimít
egy repedést, akár múltba
révedő jós az élvonal
utolsó millimétereit.

Recsegnek a korhadt deszkák,
de nem mikszáthi a hangulat.

Lépd át a korlátaid...
Az ilyen klisévé kopott
látszabölcsseletek tán
az emberiséget is túl
fogják élni... Hát
gyermekként – tudat
alatt – beléd nevelték.

Soha semmire nem
volt jó, és nem is lesz.
Egyetlen szerepe, hogy
gyökeret verjen az
elmédben, s fel-felvillanjon,
ahogy a filmekbe
bevágott, oda nem illő
képkockák, amelyek
nem hagynak nyugodni.

Lépd át a korlátaid;
mindig ez jut eszedbe,
ha átsétálsz egy hídon.

Negatív

Integetések hullámai
csapódnak a hajó oldalához –
ringatózik, mint a bizonytalanság.
A látóhatárra horgonyzom
tekintetem – mintha ez lenne
köztünk az utolsó kötelék –,
s nézem, ahogy távolodsz,
míg el nem tűnsz – létegéim
biztonsága – az óceán csendjében.

Csak állok, s hirtelen
megértem a kikötők magányát.

Aztán elkezdted küldözgetni
a fényképeket; neked tarka,
új élet, nekem 16 megapixel...
neked hétköznapi sztorik,
nekem megtelik egy több
gigás SD kártya egy idegen
világ harsány színeivel...

S mégis, erről az egészről többet
mond nekem a házunk közelében
fekvő fekete-fehér nyírfaedő –
gyermekkorunk negatívja.

Katona Nándor: Kora este (olaj, vászon, 60 × 68 cm, 1900 körül, Szlovák Nemzeti Galéria)

Forrás: Wikimedia Commons

Bodon Gergely Dávid
Embernek farkasa

Mohó szemünk tükörbe nézni túl vak.
Ugyan minek, s ki várna fényt örökbe,
ha vágyaink a fény elől gyötörve
az állatok közé, az éjbe húznak?

Anyánk, apánk a kegyből így kihulltak.
Ha látna most az ördög, úgy örülne.
A semmiért megyünk ziláltan öltre.
E létezés szab át, s növeszt gonosznak.

Lehet szabályokat találni, tény,
de mily sovány erény.
A vad karámba zárva is vadállat,
s a szépkedés csak áltat:
reszelgetés a szemfogak hegyén.

A jog talán lazít a harc hevéen,
azon: Tiéd? Enyém!
S a házfalak között, ugatva holdat
emésztjük önmagunkat,
az ős-bozót egy árva szegletén.

Acsai Roland
Szarvasbogarak
és szarvasok

A szarvasbogarak egy tölgyfa sebe
körül gyülekeztek,
csupa koronás,

pütkösi király, és a fa lombja
széllel telt meg,
zúgott a *van* és a *volna*,

a létezés feltételes módja,
s a bogarakat nézte a gyermek,
a gyerekünk, amíg fújt tovább

pütkösd szele,
ahogy ilyenkor szokás,
azt súgta, hogy „gyere!”,

és visszafújt a gyerekkorig.
Fejük felett lángnyelv nőtt,
aztán megjöttek az igazi szarvasok is,

sokan,
valószínűtlenül és valóságosan,
mint a felhők,

amíg álltunk a tölgyfa alatt,
és tudtuk, hogy az idő olyan
gyorsan rohan,

amilyen lassúak ezek a bogarak,
amiket egyszerre nézett bennünk
a gyermek és a felnőtt

néhány percig, aztán továbbmentünk.

Mini

Egyik legelső emlékem: Mini
őszes bundáján a csillagalakú hópehely.
Mini a kutyánk volt. Nem túl csili-vili.

„Csak” egy keverék. Most felemel,
ami lehullott, a hó.
A jelenbe múltat kever,

ha ez így mondható,
és Miniből nagy lesz, szinte már Maxi.
Azóta a kutyamennyben lakó,

régen más lett neki a gazdi,
és hogy Minire még
emlékszem annyi

év után is, nem sok, nem kevés:
ez a minimum.
Csak becsukom a szemem és...

Mielőtt minden hócsillag kihuny,
a bújócskában vajon ki keres, ki huny?

Kelety Gusztáv: Őserdő szarvasokkal (olaj, vászon, 1868, Kelet-Szlovákiai Galéria)

Forrás: Wikimedia Commons

hamuban sült pogácsa

Fecske Csaba Minty a pint

A föld alatti sötétben
vakond busong,
vak Ond bundája fekete,
ő egy morcos kis remete,
reggeltől estig ás csak ás,
az ásóláb lám nagy csapás.
A kertben mozgó kupacok,
a kupacokon kukacok,
örülnek tyúkok, kakasok,
mert jó, hogy ilyen sok a sok.
Tavasza van végre, gyönyörű!
csurom zöld már a lomb, a fű,
kiszínesedik a világ
kinyílik a sok szép virág:
libbennek kékek és lilák,
fehérek, sárgák, pirosak,
kertek és mezők csinosak.
Rigó, csíz, kenderike, pinty
vidáman fújja, minty a pint.

Tűzoltó megy el az ablakod alatt

Nyár van most, forró nyár,
tűz-ingben tarlón jár.
Tarlón jár tűz-ingben,
kínjában fölszisszen.

Forrásvíz, szomjoltó,
lángol két tűzoltó.
Tűzoltó hogy lángol,
füst s láng dől orrából.

Minden tűz ellobban,
víz voltam álmomban,
álmomban víz voltam,
tűzoltót oltottam.

Ujj a lap alatt

SVÉDEK ÉS ROBOTOK

A hidegháború idején a totalförsvar, azaz a teljes védelem programban a svéd kormány kibocsátott egy közérdekű felvilágosító szórólapot, melyet minden honi háztartásba eljuttattak. A papíron részletes útmutatásokkal szolgáltak a civil lakosság teendőit illetően egy országos krízishelyzet esetén – különös tekintettel idegen katonai erők inváziójára vagy egy nukleáris támadásra. A szórólap hátulján részletezték a négyféle hangjelzés jelentését, melyek ugyanúgy figyelemzethettek légi támadásra, mint szólíthattak fel a vészhelyzeti adást sugárzó rádiókészülékek bekapcsolására. A nyolcvanas évek második felére az állampolgárok már mind tisztában voltak vele, hogy ha felharsan a Hesa Fredrik beceneven emlegetett országos szirénarendszer hangja, akkor melyik legközelebbi óvóhelyre kell indulniuk és mennyi poggyászt vihetnek magukkal.

Egy ilyen képzeletbeli vészhelyzetbe kalauzol bennünket a svéd Avalanche Studios játéka, a *Generation Zero*. A fentieknek megfelelően visszatekerték az idő kerekét a nyolcvanas évekig, helyszínül pedig a Göteborgtól nem messze fekvő Saltholmen régiót választották, melynek geográfia-

áját a játék kedvéért alaposan átfazonírozták. A szemkápráztatóan megvalósított, tengerparttal és folyókkal szabdaltszigetvilág apró településeivel, elszigetelt tanyáival és templomaival egy rendkívül tágas és mégis kellően változatos játszóteret biztosít az amúgy viszonylag egyszerű történethez. A játék nem különösebben terhel bennünket terjedős exoziccióval, rögtön a közepébe is vágunk a dolgoknak. Névtelen hősünk – ha többen játszunk, akkor baráti társaságunk – egy távolabbi szigeten megejtett kempingezésből tér vissza a közeli részhez. Hamar nyilvánvalóvá válik, hogy a vidék elnéptelenedett, ám a hátrahagyott állapotokból arra következtethetünk, hogy az emberek siettükben távoztak. Itt egy nyitott könyv, ott egy bekapcsolt tévé, amott egy még gőzölgő étel árulkodik. Amikor aztán néhány holttestet is felfedezünk, kiderül, hogy az ellenség sincs messze. A vidéket ismeretlen eredetű, tudományos fantasztikumba illő robotok kisebb-nagyobb csoportjai foglalták el, amik bizony azonnal megtámadnak bennünket. Feladatunk tehát felkutatni az embereket, és kideríteni, miféle hatalom áll emögött az invázió mögött.

Persze ez a cél így leírva meglehetősen egyszerűen hangzik, ám kivitelezése annál nehezebb lesz. A túlélők által hátrahagyott üzenetek telefonok hangrögzítőin, magnókazettákon, levelekben és cédulákon körvonalazzák a történeteket. Ezek felkutatása a terület méreteit figyelembe véve igencsak időigényes vállalkozás. A másik problémát ennek a területnek a gyakorlati bejárása jelenti. Bár a távolságot kerékpárral némileg lerövidíthetjük, a portyázó ellenfelek miatt a közlekedés mégsem akadálytalan. A gépek viszonylag nagy távra képesek megállni vagy meghallani bennünket, és mint azt az első néhány találkozásból hamar leszűrhetjük, ez gyors elhalálhoz vezet. Ugyan az összeszedetett lőfegyverek kölcsönözhetnek némi biztonságérzetet, ám ez csak illúzió. A robotok tűzvezérlése már olyan távolságról képes befogni bennünket, ameddig mi szabad szemmel alig látunk el. A játék eleje így az erdős dombságokon való bujkálással és köztük húzódozó nyílt szántóföldek halálmegvető bátorságot igénylő átszelésével fog telni. Idővel persze egyre talpraesettebbek leszünk: távcsővel kifigyelhetjük célpontjainkat, vadászpuskával pedig már messziről viszonzhatjuk a tüzet.

Benczúr Gyula: Gyermekeim (olaj, vászon, 39 × 80 cm, 1881, Magyar Nemzeti Galéria)

Forrás: Wikimedia Commons

Élet

Én azt mondom, szép az élet,
onnét tudom ezt, hogy élek.
Már a mumustól se félek,
mosolyog bennem a lélek.

Évek, drága semmiségek,
izgi mostanok és régek,
jó, hogy a bőrömben férek.
Én senkivel nem cserélek.

Toyotám

Toyotám csodaszép járgány,
suhanunk autósztrádán,
nem is egy futamot nyert ám,
ezerért nem adom verdám.

Amikor autóm gyorsít,
megelőz Jaguárt, Porschét,
amikor autóm fékez,
tudom én nem a vég még ez.

Híresek

Volt két koma:
Hepe, Hupa.
Nem szerette őket senki,
se én, se te.
Hepe suta volt,
Hupa sete.
Mind a kettő mint a gyalogösvény
buta.
A szakmájuk tengelytörő.
Tudott róluk tatár, török,
már akkor sok tengely törött,
rossz hírük immár örök.
Fölöttük most pálcát török:
gyorsan ide kapa, lapát,
betemetjük a két komát,
Hepét, Hupát,
és az egész retyerutyát,
a földön minden hepehupát.
Nahát!

Már van bajuszom

Nekem mindenki parancsol,
a vezényszó hangosan szól:
„Ne ide ülj, ne oda állj,
ne böggjél már, ne kiabálj!”
Leettem a tiszta inget,
amiért anya megintett,
pedig olyan csudi szép folt,
igaz, egy kicsikét szétfolyt,
ez még tegnap, vagyis rég volt,
mára szófogadó lettem,
sóskafezeléket ettem.
Azt mondják, ha sokat eszek,
apánál is nagyobb leszek.
Sőt! fölérek majd az égig,
csodálkozva néznek végig.
Mebámulnak utcán, buszon,
már van – lekvárból – bajuszom.

Kántor Mihály

Forrás: Avalanchestudios.com

Képességeink segítségével egyre észrevétlenebbek lehetünk, azonosíthatjuk egy-egy géptípus sebezhetőbb pontjait, vagy akár a távolból meg is hekkeltük őket, hogy egymás ellen forduljanak. Emellett a begyűjtött tárgyakból készíthetünk különböző eszközöket is, melyek elterelik vagy összezavarják a gépeket, de ugyanígy konstruálhatunk csapdákat és bombákat is. Ezek hatékony alkalmazása megkövetel némi rutint, tehát eleinte ezekkel is tanulóköröket kell majd futnunk. Apró adalék még, hogy fiatal hőseinket a nyolcvanas évek divatjába öltöztethetjük, amibe a korhű smink és hajviselet is beletartozik. Ruhatárunkat folyamato-

san bővíthetjük a házakban vagy börtöndökben hátrahagyott készletekből, mi több, varrógépekkel még erősíthetünk is rajtuk, hogy védelmet nyújtsanak különféle hatások ellen.

A felfedezés és a macska-egér játékok kettős élménye nyilván társaságban a legizgalmasabb. Az együtt megtervezett kelepccék, a kimódolt rajtaütések, a kölcsönös segítségnyújtás mind sokat hozzáadnak a *Generation Zero* élvezeti értékéhez. Egyedül azonban könnyen reménytelenül nehezzé vagy épp sivárrá válhat az élmény.

(*Generation Zero*. Platform: PC, PlayStation 4, Xbox One.)